

МИШОПОДІБНІ ГРИЗУНИ І ЗЕМЛЕРИЙКИ ВІДКРИТИХ ДІЛЯНОК КАНІВСЬКОГО ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА

Надія РУЖІЛЕНКО

Канівський природний заповідник (м. Канів)

Територія Канівського природного заповідника переважно заліснена. Для порівняння населення дрібних ссавців на відкритих ділянках обрано дві лучно-степові ділянки у нагірній частині заповідника і два заплавні острови: ур. «Велике Скіфське городище» (4,9 га) і ур. «Грушки» (5,8 га), о-в Круглик (82 га) і острів Шелестів (394 га), які знаходяться в середній течії Дніпра.

У складі трав'янистої рослинності переважають: в ур. «Велике Скіфське городище» — куничник *Calamagrostis epigeios* і райграс *Arrhenatherum elatius*, в ур. «Грушки» — костриця *Festuca valesiaca* і полин *Artemisia austriaca*. На островах переважають полин *Artemisia dniproica*, куничник наземний, лисохвіст *Alopecurus pratensis*, костриця *Festuca beckeri*. Острів Круглик порівняно з о. Шелестів — нижчий за рівнем, і часто затоплюється (переважно весною).

Мікротеріофауна лучно-степових ділянок. На лучно-степових ділянках зареєстровано 7 видів мишоподібних гризунів і 2 види землерийок. Фоновими серед мишоподібних є *Apodemus agrarius*, *Microtus arvalis*, *Sylvaemus sylvaticus*, серед землерийок — *Sorex minutus* і *S. araneus* (Ружіленко, 2000). Протягом тривалого періоду спостережень тут серед гризунів домінують *A. agrarius* і *M. arvalis* (Велике Скіфське городище) та *A. agrarius* і *S. sylvaticus* (Грушки).

У роки зростання чисельності *A. agrarius* (1989–1990 рр.), що одночасно відбувалося у нагірній частині і на островах, значне зростання чисельності цього виду спостерігалось в ур. Грушки, тоді ж відмічено різке зниження чисельності *S. sylvaticus*. Затяжні депресії притаманні видам *A. agrarius* та *M. arvalis*, причому відсутність останнього виду в результатах обліків з 1998 р. відмічена одночасно на островах і у нагірній частині заповідника. Загалом склад фонових видів гризунів на лучно-степових ділянках стабільний.

Видовий склад і чисельність землерийок вивчали на лучно-степовій ділянці в ур. Велике Скіфське городище у 1992–1994 рр. Домінуючим видом в цьому біотопі є *S. minutus*, чисельність якої порівняно з *S. araneus* досягає 86 %. Як показали наші дослідження (Ружіленко та ін., 1995), розподіл обох видів землерийок в біотопах нагірної частини залежить від вологості ґрунту.

Мікротеріофауна заплавлених островів. На заплавлених островах заповідника зареєстровано 9 видів мишоподібних і 3 види землерийок (Ружіленко, 1995,

1997, 1998). З них фоновими є 4 види гризунів (*A. agrarius*, *S. sylvaticus*, *M. arvalis*, *C. glareolus*) і 2 види землерійок (*S. araneus*, *S. minutus*). В період низької чисельності *A. agrarius* (1996–2000 рр.) на заплавному о. Круглик домінантами виступали *C. glareolus* та *A. agrarius*, а на о. Шелестів — *C. glareolus* та *A. sylvaticus*. У роки підйому чисельності *A. agrarius* (1997–1990 рр.) на заплавних островах також помітно зростає чисельність *M. arvalis*, проте знижується до мінімуму чисельність *S. sylvaticus*. На острові Круглик фоновим видом виступає *A. agrarius*, а на острові Шелестів — *C. glareolus*.

Домінування (на заплавних островах) протягом тривалого періоду (1987–1998 рр.) виду *C. glareolus* є нетиповим і пояснюється появою в екосистемах островів нового чагарника — *Amorpha fruticosa*. В різні періоди досліджень домінуючі види та чисельне співвідношення мишоподібних гризунів на островах досить різняться, що вказує на нестабільність в даній екосистемі. Серед землерійок на островах домінує *S. araneus* (67 %), причому на більш низинному о. Круглик цей вид є чисельнішим. На відміну від лучно-степових ділянок, на відкритих ділянках заплави (шелюжники) зростання чисельності *S. minutus* не спостерігається. Причинами цього є розріджена рослинність, відсутність дернини і сильне прогрівання піщаного ґрунту влітку. На чисельність землерійок впливають також погодні умови протягом репродуктивного періоду: температура повітря, сумарна кількість опадів тощо.

Висновок. Попри відмінності різних типів відкритих ділянок, видовий склад і частка різних видів мишоподібних гризунів загалом подібні, а динаміка чисельності окремих видів піддається прогнозуванню. Проте в залежності від рослинних угруповань навіть в близько розміщених біотопах материкової частини чи островах домінуючі пари мишоподібних можуть відрізнитися.

Література

- Рушленко Н. С. Видовое разнообразие и динамика численности островных популяций мелких млекопитающих Каневского заповедника // Проблемы сохранения разнообразия природы степных и лесостепных регионов. Мат-лы Российско-Украинской науч. конф., посвящ. 60-летию Центрально-Черноземного заповедника. — М., 1995. — С. 234–237.
- Рушленко Н. С. Особенности населения мышевидных грызунов пойменных островов Каневского заповедника // Заповідна справа в Україні. — 1997. — Том 3, вип. 1. — С. 31–34.
- Рушленко Н. С. Землерійки (Soricidae) заплавних островів Канівського заповідника // Роль охоронюваних природних територій у збереженні біорізноманіття. Мат-ли конф., присвяч. 75-річчю Канівського природного заповідника. — Канів, 1998. — С. 231–232.
- Рушленко Н. С. Видовое разнообразие и численность мелких млекопитающих луговостепных участков Каневского заповедника // Степи Северной Евразии: Стратегия сохранения природного разнообразия и степного природопользования в XXI веке. Матер. Междунар. симпозиума. — Оренбург, 2000. — С. 336–337.
- Рушленко Н. С., Щербатенко А. С., Мишта А. В. Воздействие климатических условий на соотношение численности двух видов бурозубок в Каневском заповеднике // Проблемы сохранения разнообразия природы степных и лесостепных регионов. Мат-лы Российско-Украинской науч. конф., посвящ. 60-летию Центрально-Черноземного заповедника. — М., 1995. — С. 237–238.